

Рецензії

ІДЕЙНО-ЕСТЕТИЧНА РЕКОНКІСТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Н.Мафтин. Західноукраїнська та еміграційна проза 20-30-х років ХХ століття: парадигма реконкїсти: Монографія. – Івано-Франківськ, ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – 356 с.

Ще одним кроком у вивченні питання західноукраїнського літературного процесу міжвоєнної ХХ ст. стала монографія Н.Мафтин “Західноукраїнська та еміграційна проза 20-30-х років ХХ століття”, що вийшла в Івано-Франківську 2008 року. Це вже третє серйозне дослідження цієї теми поряд із монографіями С.Андрусів “Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст.” (2000) та М.Комариці “Українська “католицька критика” (2007). Кожне з названих досліджень розкриває нові грані одного з найцікавіших періодів української літератури ХХ століття, позначеного відносною демократичністю та національним піднесенням.

Якщо дослідження С.Андрусів розглядає прозу та поезію в рамках лише 1930-х років згаданого періоду, а М.Комариця досліджує 1920-1930-і роки через дискурс “католицької критики”, то Н.Мафтин поставила собі за мету максимально охопити багатий літературний фактаж міжвоєнного періоду не тільки західноукраїнської, а й емігрантської прози, що творився в цьому контексті. Перед нами, таким чином, постають виключно прозові тексти як відомих тепер, так і давно забутих письменників, твори яких ще й досі не перевидавалися, але дають багатий матеріал для розуміння ідейно-художніх особливостей прози міжвоєнного двадцятиріччя й належать до парадигми “національно-консолідуєчого нарративу”. У цьому контексті природно звучать і ключові слова в підзаголовку

монографії – “парадигма реконкїсти”: багаторівневий показовий приклад відвоювання “загарбаних земель” – духовний, літературний, культурно-мистецький, національно-політичний тощо. “Імперативом цієї літератури, – вважає дослідниця, – стала місія текстуального опору неоліберальному поглинанню, збереження духовного, сакрального простору для народу, якого вкотре обернули на раба на його ж таки землі” (6).

Важливо зазначити, що Н.Мафтин в основу свого дослідження поклала також розгляд жанрово-стильової специфіки цієї літератури, що дає гарний матеріал для простеження її еволюції. Авторка слушно зазначає, що жанрово-стильове розмаїття прози зазначеного періоду припадає саме на 1930-і рр. з появою творів У.Самчука, Г.Журби, Ю.Липи, Л.Мосендза, Н.Королевої, С.Ордівського, Ю.Шкрумеляка, І.Черняви, Ж.Процишина, В.Кархута, М.Капія та ін. Як бачимо, Н.Мафтин зупиняється на творах (і постатях письменників) як видатних, так і менш яскравих у художньому плані. І це виправдано, адже вона поставила собі за мету максимально наблизитися до єдності українського літературного процесу, в якому маловідоме та менш значуще становить “незамінну ланку”. Звичайно, добір об’єктів естетичної обсервації міг би бути ширшим, але це вимагало б значно більшого об’єму дослідження, що не виправдано, оскільки основні тенденції загальної картини західноукраїнської та еміграційної

прози міжвоєнтя добре виписані дослідницею.

Н.Мафтин поділила дослідження на вступ, післяслово та дев'ять розділів, кожен з яких дає характеристику різним граням періоду між двома світовими війнами. Відчутна ґрунтовна обізнаність авторки з надбаннями світової та вітчизняної естетики, філософії і літературознавства. У науковий ужиток вводяться маловідомі твори Ю.Шкрумеляка, О.Бабія, В.Софроніва-Левицького, М.Матіїва-Мельника, Ф.Дудка, К.Поліщука, П.Козланюка, А.Крушельницького, В.Юрченка, В.Ткачука, Ю.Горліс-Горського, І.Зубенка, Ж.Процишина, І.Садового, В.Кархута, І.Керницького, Б.Нижанківського, І.Черняви та багатьох інших. Н.Мафтин переконливо обґрунтовує художньо-естетичну цілісність творчого доробку письменників, виявляє основні закономірності формування й функціонування дискурсу реконксти, простежує художній синтез національних та загальнокультурних надбань, здійснений митцями слова, зокрема, дослідниця зосереджує увагу на структурних аспектах прозових текстів, що дозволило виявити особливості художнього мислення письменників. Розділи, присвячені таким відомим постатям, як В.Винниченко, Ю.Липа, У.Самчук, Ю.Косач, В.Софронів-Левицький, Д.Віконська та інші, навіть виходять за рамки зазначеного часового простору (20-30-і роки ХХ ст.), адже розглядають увесь життєвий і творчий шлях письменників. На жаль, окремі статті (приміром, про Б.-І.Антонича, П.Козланюка та ін.) вибиваються із загальної картини подачі матеріалу, оскільки чомусь не містять біографічних даних, як в усіх інших статтях.

На окрему увагу заслуговує перший розділ монографії: він містить ще й теоретичні засади літературознавства – “жанрово-стильову парадигму експресіонізму”. У ньому Н.Мафтин торкається, зокрема, творчості О.Турянського та визначає стильову приналежність повісті-поєми “Поza межами болю” як експресіоністську, спираючись, зосібна, на дослідження А.Печарського “Поетика творчості Осипа Турянського”. Ця теза, на нашу думку,

потребує деяких уточнень. Складність і неповторність твору О.Турянського полягає в тому, що він – у стильовому відношенні – синтетичний. А.Печарський, визначаючи твір як експресіоністичний, усе ж зауважує, що він витриманий “більш у романтично-модерністичних традиціях”, які можна зрозуміти не тільки як неоромантичні, а навіть точніше – як новоромантичні, за Лесею Українкою, котра інтерпретувала це явище як появу модерних рис у романтизмі на зламі століть.

Безперечно, зіставлення деяких відмінних типологічних рис неоромантизму й експресіонізму переконує: у творі О.Турянського (як і у творах інших неоромантиків) можуть бути наявними *елементи* експресіонізму (приміром, присутність пафосу, містичної символіки, візій та сновидінь, передчуття апокаліптичних подій, “крику відчаю” тощо) у формально-стильовому виявленні, що свідчить лише про синтетичний характер як цього твору, так і неоромантизму загалом. (При цьому важливо пам'ятати, що ці елементи без головної світоглядної концепції експресіонізму не розкривають сутності самої картини експресіонізму).

Також варто зауважити ще один незначний момент: можливо, це видавничо-друкарська помилка, але рік видання “Поza межами болю” О.Турянського вказаний неправильно: має бути не 1920-й (як це на с. 22 монографії), а 1921-й.

Поza тим, безумовно, монографічне дослідження Н.Мафтин “Західноукраїнська та еміграційна проза 20-30-х років ХХ століття: парадигма реконксти” варте уваги та схвальних відгуків, оскільки західноукраїнська та еміграційна проза цього періоду розглядається тут як цілісне явище, об'єднане спільними художніми дискурсами, суголосністю ідейно-естетичних орієнтирів, що давали змогу кожному із членів літературного процесу реалізуватися не лише як творчій особистості, а і як громадянину нації.

Лариса Лебедівна